

ואעפ"כ, הכלל שכלל לנו הגרא"ז — יש בו כדי לברר את מה שעמדנו עליו בראשית דברינו: כיון שעצי-שטים בשולחן ובמזבח אינם לעכובא ואפילו לכתחילה — ודאי שמותר היה לשנות בזה ממה שעשה משה, ולעשות את מזבח-הקטורת מן הארוז ולצפותו זהב. וזהו מה שעשו במקדש שלמה. ומאידיך גיסא: הכתוב בענין מזבח-הזהב שבמקדש שלמה — יש בו משום אסמכתא לכללו של הגרא"ז.

דיוקי לשון בתלמוד

צחות לשון המשנה — מן המפורסמות היא. ידוע, כי לשון המשנה היא "קב ונקי", אין מלה יתרה בה ואין מלה חסרה, כל מלה מדויקת ומדוקדקת בהתאם לתוכן אשר עליה להביע. אך, לדיוקי הלשון בגמרא — לא הושם לב כראוי. תשומת לב הלומדים והמעמיקים עיון בגמרא — היא לתפישת הענין הנלמד בכללו, לברורו ולבוננו. ואין שעתם מספקת, תוך שטף למודם, לדייק בלשון הגמרא, ולראות, עד כמה אף לשון הגמרא היא "קב ונקי", עד כמה אף בה כל מלה מדויקת ומדוקדקת, ונצבת במקומה הראוי לה.

ודאי, נבדל הוא סגנון לשון הגמרא מסגנון לשון המשנה. המשנה, בהיותה קובץ הלכות פסוקות וקצובות — סגנונה כסגנון ספרי חוק, כתובים וערוכים במכוון, ואילו הגמרא — הרי היא מעין קובץ פרוטוקולים מן המשא והמתן הסוער בבת-מדרשם של האמוראים. הוכחה והמשא-ומתן נתנים בה כצורתם. על-כן יש מקום בה ל"הוה-אמינא" ול"מסקנה", לבנין בנינים גדולים נדבך על-גבי נדבך, ולסתירתם לבסוף ע"י ערעור היסוד. כ"יכך דרכו של הוכחה. דעות מדעות שונות מוצעות בו, צפות על פניו, עד שלבסוף — רובן שוקעות ואך מעוטן נקבעות לאמתות. וכך, סגנון הגמרא סגנון דבור הוא, ולא סגנון כתיבה. על כן אינו דומה לסגנון המשנה שהנהו סגנון כתיבה. ואינו דומה לסגנון דבור לסגנון כתיבה, אך סגנון דבור מעולה — אף בו יש דיוק בלשון. מן הראוי להתבונן בלשון הגמרא, ולראות מה מדויקת היא, ועד כמה מכוונת כל מלה ממלותיה.

נביא כאן אי-אלו דוגמאות לדיוק זה, מאותם דפי-גמרא הידועים לכל לומד, בפרק "השוכר את האומנין" שבמסכת בבא מציעא (עו, א): "וליהוי פועלים היכי מתגרי? — לא צריכא, דאיכא דמגר בארבעה, ואיכא

דמתגר בתלתא". המדייק בלשון הגמרא יעמוד מיד על השינוי בלשון: בענין הפועלים הנשכרים בשכר ארבעה זווים — נאמר: "איכא דמתגר בארבעה" ובענין אותם הנשכרים בשכר שלשה זווים נאמר: "איכא דמתגר בתלתא" — ובכן: כאן בצורה הדומה ל"פעל" העברי (= מגר) וכאן — בצורה הדומה ל"התפעל" העברי (= מתגר) — מה פשר שינוי צורה זה? * והמעייין בדבר אך מעט יעמוד על סבתו הפשוטה והברורה: הרי מדובר כאן על שתי דרגות של שכר פועלים, שכר גבוה (ארבעה זווים) ושכר נמוך (שלשה זווים) ומדובר כאן במקום שמצויים פועלים העובדים בשכר גבוה, ואחרים העובדים בשכר נמוך. והנה, לשם קבלת השכר הגבוה — אין צורך בהסכמה מיוחדת מאת הפועל, כי מובן מאליו, שהפועל יסכים לקבל שכר גבוה. על-כן אין אנו זקוקים להסכמתו המיוחדת. מובנת היא מאליה. בכדי שיוכל הפועל לקבל את השכר הגבוה יש צורך בהסכמתו המיוחדת של "בעל הבית", נותן העבודה. הסכמתו של זה — אינה מובנת מאליה. וכל זמן שלא ברור לנו שנתנה הסכמה מאת בעל-הבית לפני התחלת העבודה, לכך שיקבל הפועל שכר גבוה — אי אפשר לחייבו שיתן שכר כזה.

והפוך הדברים — ביחס לשכר הנמוך. כאן — הסכמתו של בעל הבית מובנת מאליה. ודאי שישכים בעל הבית לכך שהפועל יקבל שכר נמוך. הסכמה זו אינה צריכה להתפרש. כאן צריכה להתפרש הסכמת הפועל. זו — אינה מובנת מאליה כלל. יש צורך בהסכמה מיוחדת מאתו — לעבוד בשכר נמוך.

ועל כן, בדבר הגמרא על השכר הגבוה, הריהי באה לציין את שאינו מובן מאליו, והוא — שבעל הבית מסכים לשכר פועלים בשכר גבוה של ארבעה זווים, והריהי אומרת: "איכא דמגר בארבעה" — יש מי ששוכר פועלים בארבעה, כי כאן הסכמתו של השוכר ראויה לציין. ואילו בבואה לדבר על השכר הנמוך, הרי כאן באה היא לציין את שאינו מובן מאליו, והוא, שהפועל מסכים להשתכר בשכר

* אכן, הב"ה בהגהותיו — הגיה: "דאיכא דמתגר בארבעה", וכן הגיה הגר"א. ואף ב"דקדוקי-סופרים" הובא הכתיב: "דמתגר". אך יש לשער, כי גרסת הכתיב אינה מדויקת, וגרסת הספרים שבידינו — היא המדויקת. הגירסא הגורסת: "דמתגר בארבעה" — יתכן שהיא אשגרה מהמשך הדברים: "ואיכא דמתגר בתלתא" וזאת סבת הטעות. אך אם נניח שגירסת הספרים שבידינו היא המשובשת — יקשה להסביר כיצד קרה שהטעות טעה דוקא ב"מתגר" הראשון ורשם במקומו "מגר", ולא ב"מתגר" השני. על כן מסתבר שגירסתנו היא המדויקת והנכונה.

הנמוך של שלשה זווים, והריהי אומרת: ואיכא דמתגר בתלתא — יש פועל שמשתכר, שמשכיר עצמו, בעד שלושה. כאן הסכמתו של הפועל המשתכר ראויה לציון.

וכך היא הרצאת הדברים: „איכא דמגר בארבעה” — יש בעל-בית המסכים לשכור פועלים אפילו בארבעה זווים. ואיכא דמתגר בתלתא” יש פועלים המסכימים להשתכר אפילו בשלושה זווים. וממילא אין שכר עבודה קבוע במקום.

*

עוד שם (בבא מציעא עו, א): „ואמר רבא: האי מאן דאגיר אגורי לעבידתא, ושלים עבידתא בפלגא דיומא, אי אית ליה עבידתא דניחא מינה — יהיב להו, אי נמי דכותה — מפקד להו, דקשה מינה — לא מפקד להו ונותן להם שכרם משלם.”

והנה גם כאן יש לעמוד על שינוי בלשון. ביחס ל„עבידתא דניחא מינה” — נאמר: „יהיב להו” — נותן הוא להם; וביחס לעבודה „דכותה” — נאמר „מפקד להו” — מצוה הוא עליהם.

ואף כאן יעמוד המעיין על סבת הדברים הפשוטה והברורה. אין צורך לצוות על הפועלים לעבוד עבודה נוחה יותר, כי דבר זה ריוח הוא להם שיעבדו עבודה נוחה יותר ממה שקיבלו עליהם, ואף-על-פי-כן — יקבלו שכרם משלם, כאשר הבטח להם מלכתחילה. ועל כן מתאים כאן הבטוי: „יהיב להו” — נותן הוא להם, שהרי הוא כנותן להם מתנה. הוא משלם להם עבור עבודה נוחה כשכר עבודה כבדה.

אבל כשהוא נותן להם עבודה „דכותה”, שאינה קלה יותר מן העבודה שקבלו על עצמם לעבוד — הרי אינו נותן להם מתנה, בזה שמשלם להם כשכר העבודה שקבלו עליהם מתחילה. שהרי העבודה של עכשיו קשה כקושי העבודה שקבלו עליהם לעבוד, ואם כן ראויה היא לשכר העבודה הקודמת, ואין כאן משום נתינה במתנה, על כן שייך לשון צווי ולא לשון נתינה. הרשות בידו לצוות עליהם לעבוד עבודה אחרת כדוגמת העבודה שקבלו עליהם לעבוד. „דכותה — מפקד להו.”

אכן, להלן מקשים בגמרא על דברי רבא אלה ואומרים: „אמאי (= נותן להם שכרם משלם?) וליתיב להו כפועל בטל?” — ומתרצים: „כי קאמר רבא — באכלושי דמחוזא, דאי לא עבדי חלשי”... (במחוזא, שהיא עירו של רבא, היו בני אדם הרגילים לשאת משאות תמיד, וכשיושבים בטלים — קשה להן”... — רש”י). הרי שדברי רבא הם ביחס לפועלים כאלה, אשר קשי העבודה — מעלה הוא להם. אם כן אולי מן-הראוי

שיפצה אותם בעל הבית על כך שהוא נותן להם עבודה נוחה יותר מעבודתם הקודמת. ובכל אופן אין זה להם בבחינת מתנה, אם עובדים הם עבודה נוחה, תמורת שכר הראוי לעבודה כבודה, שהרי נוחיות העבודה חסרון הוא לגבי דידם, ולא מעלה. ואם כן לא נוכל לכאורה להסביר את הבטוי "יהיב להו" כאשר הסברנו.

אך יש לישב ולומר, כי אך הבטלה הגמורה היתה קשה להם לאותם "אכלושי דמחוזא", אך ודאי שנוח היה להם יותר לעבוד עבודה קלה מאשר עבודה קשה. ואם כן, לכשנותן להם בעל הבית לעבוד עבודה קלה יותר מאותה שקבלו עליהם לעבוד — הריהו כנותן להם מתנה ומתאים לכך הבטוי: "יהיב להו".

וכך יובן הבטוי השני: "דכותה — מפקד להו". — באשר הפועלים מצדם, היו בוחרים בודאי בעבודה הקלה, כי היא נוחה להם יותר מן העבודה הקשה, אלא שבעל הבית מצדו יוכל לצוות עליהם לעבוד עבודה קשה, אם אך אינה קשה יותר מן העבודה שקיבלו הפועלים עליהם לעבוד בה. כי מסתבר הדבר, שיוכל בעל הבית לצוות עליהם לעבוד עבודה "דכותה", אפילו אם יש בידו ליתן להם עבודה "דניחא מינה", שהרי מלכתחילה השכירו הפועלים את עצמם לעבוד עבודה אשר כך היא דרגת-קשיה. ואם כן, יכול הוא לדרוש מהם לקיים את אשר קבלו עליהם, ולעבוד עבודה "דכותה", עבודה אשר דרגת-קשיה היא כדרגת הקושי אשר קבלו עליהם לעבוד בו. אך הפועלים מצדם, ודאי יבחרו בעבודה היותר קלה, ואם כן מוכרח הוא לצוות עליהם לעבוד עבודה "דכותה", ומתאים לכך הבטוי: "מפקד להו".

דוגמאות אלה שהובאו כאן — ללמד על הכלל כלו יצאו, עד כמה ראוי להעמיק עיון, לא רק בתוכן הגמרא, כי אם גם בלשונה. כי גם לשון הגמרא — תורה היא וללמוד היא צריכה.